

Подальший розвиток національної економіки, фінансово-кредитної системи, утвердження демократичних та правових основ діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування значною мірою залежить від ефективності протидії доходів, отриманих злочинним шляхом. Перші важливі кроки в Україні зроблено. Так, було прийнято Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» [1], постанову Кабінету Міністрів України і Національного банку «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)» [2] та Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Положення про Державний департамент фінансового моніторингу» [3].

Список літератури: 1. Закон України від 28.11.2002р. №249–IV «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом». //Відомості Верховної Ради України. 2003. № 1. Ст.2. 2. Постанова Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 28.08.2001р. №1124 «Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF)»//Офіційний вісник України. 2001. № 35. Ст. 360. 3. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2002р. №194 «Про затвердження Положення про Державний департамент фінансового моніторингу»// Офіційний вісник України. 2002. № 8. Ст. 1630. 4. Інформаційно-нормативні матеріали до конференції на тему «Протидія відмиванню «брудних» коштів та фінансування тероризму: громадська підтримка і контроль». К., 2003. 5. «Гроші, що загрожують національній безпеці» // Іменем Закону №27 (5363) від 04.07.2003 р. 6. Методичні рекомендації щодо протидії «відмиванню» коштів, одержаних злочинним шляхом //МВС України, НЦБ Інтерполу в Україні, К., 2002.

Надійшла до редколегії 09.03.04

О.А. Мартиненко

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ США

Проблема законності у діяльності поліції не є новою для американського суспільства. Резонансні скандали, що вибухають час від часу та комісії, що їх розглядають, виявляють розповсюдженість серед поліцейських США здирництва та хабарництва, грубість, свідоме перевищення владних повноважень, участь у кримінальних злочинах та расизм. Остання обставина навіть після низки прогресивних реформ є визначальною під час чергового загострення відносин поліції з афро-американською та іпано-американською частинами населення. У Бостоні, наприклад, де афро-американці складають лише 26% населення, ними ініціюється 50% усіх скарг, спрямованих проти неправомірних дій поліції [1].

У 1997 р. американська поліція за ініціативою Вашингтону та Нью-Йорку проголосила політику «нульової терпимості» стосовно проявів будь-яких, навіть незначних порушень закону. Експерти у сфері поліцейської діяльності справедливо припускали, що американська поліція, вирішивши знизити рівень злочинності у суспільстві шляхом агресивного її переслідування, буде зобов'язана продемонструвати таку ж нетерпимість до порушень закону серед своїх співробітників. Однак цього не відбулося. Одночасно з

курсом на встановлення жорсткого контролю за безпекою на вулицях, активним переслідуванням прихильників граффіті та осіб, що перестрибують через турнікети метрополітену, зросла й загальна агресивність поліцейських, що супроводжувалася грубістю, невинуватим застосуванням сили, цинізмом та погано прикритим расизмом. У результаті кількість скарг громадян на неправомірні дії поліції зросла на 56%, при цьому 88% скарг надійшло від тих громадян, які ніколи не були заарештованими або оштрафованими [2, р.41].

Правозахисні організації були насторожені також фактами інтенсивного застосування поліцією вогнепальної зброї, оскільки встановити правомірність її застосування часто час буває досить важко. Коли при затриманні 4 грабіжників, які пасивно сидять у машині, спецпідрозділ із засідки випускає 227 куль таким чином, що на тілі одного із злочинців знаходять 19 поранень, завжди виникає питання – чи контролює поліція ступінь використання власної сили, наданої їй суспільством для протидії злочинності? Чи не виходить вона з-під контролю закону? [3, р.159]. Всього у Нью-Йорку за 1997 р. було зареєстровано 253 випадки застосування поліцейськими табельної зброї (під час служби та поза службою), що спричинило смерть 20 осіб [4]. Якщо порівнювати ці показники з Україною, не можна не відмітити, що це – практично дворічна «норма» для українських міліціонерів (268 випадків з 23 летальними наслідками для громадян за 2001–2002 рр.).

Аналізуючи стан справ у поліції США, Всесвітня організація нагляду за правами людини (Human Rights Watch) у 1998 р. здійснила видатну за своїм масштабом ревізію 14 найбільш «проблемних» міст з точки зору дотримання поліцією законності та громадянських прав [5]. До переліку міст потрапив Лос-Анжелес, що має репутацію «лідера» щодо жорстокості та грубості серед поліцейських; Нью-Йорк, відомий найвищим рівнем поліцейської корупції, а також низка муніципалітетів, у яких поліція не дотримується професійних стандартів та порушує закон. Саме таким чином у поле зору потрапив Чикаго, що має однаковий з Нью-Йорком показник скарг громадян щодо застосування надмірної сили (близько 3000 скарг щорічно) при тому, що Чикаго у 3 рази менший за Нью-Йорк. У списку присутній й малонаселений Провіденс, де кількість скарг громадян у 10 разів більше, ніж у сусідньому Бостоні, а рівень скарг на 1 поліцейського вище у 4–25 разів показників будь-якого поліцейського департаменту США (табл.1).

Однак своєрідним рекордсменом національного огляду став Новий Орлеан, що має найвищий рівень скарг громадян стосовно надмірного застосування поліцією сили. Протягом 1993–1997 рр. щонайменше 50 поліцейських (4% особового складу) було заарештовано за вчинення умисних вбивств, згвалтувань та грабежів [6, р.32–35]. На думку спеціалістів Human Rights Watch, проблема криється у низькій зарплаті поліцейських Нового Орлеану, що обумовлює не тільки високий рівень правопорушень, але й систематичну корупцію як мінімум 10–15% особового складу.

Таблиця 1

Основні показники, пов'язані з роботою поліції у 14 містах США

	Особовий склад*	Скарг громадян на рік/на 1 чол.	У т.ч. за зловживання силою (у %)	Підтвержено скарг	Кримінальні справи за 1992-96рр.	Обвинувальних вироків	Компенсації збитків на рік/на 1 чол.
	1	2	3	4	5	6	7
Нью-Йорк	38 000	7592 0.19	38.7%	4%	116 23 на рік	24 5 на рік	23 млн 605\$/чол
Чикаго	13.500	3 000 0.2	37%	10%	97 19.4 на рік	6 1.2 на рік	5 млн 370\$/чол
Лос-Анжелес	9.500	1786 0.18	11.8%	9%	51 10 на рік	13 2.6 на рік	13.2 млн 1390 \$/чол
Філадельфія	6 000	570 0.09	35.7%	7.7%	52 10 на рік	30 6 на рік	8.2 млн 1366\$/чол
Детройт	4.100	1247 0.3	31,1%	2.5%	76 15.2 на рік	4 0.8 на рік	8.36 млн 2039 \$/чол
Вашингтон	3.600	824 0.2	30%	3%	9 2 на рік	0	1.36 млн 377\$/чол
Бостон	2.300	303 0.1	22%	6%	102 25 на рік	1 0.25 на рік	Нет данных
Сан - Франциско	2 000	1100 0.55	13%	6%	406 81 на рік	2 0.4 на рік	0.64 млн 320\$/чол
Новий Орлеан	1.400	506 0.36	79%	1-2%	819 205 на рік	9 2 на рік	341 тыс 243 \$/чол
Індіанаполіс	1 000	141 0.1	28%	12%	81 16.2 на рік	5 1 на рік	0.25 млн 250\$/чол
Провіденс	435	3030 6.96		5%	177 35 на рік	3 0.6 на рік	0.2 млн 460 \$/чол
Міннеаполіс	960	600 0.62			32 6.4 на рік	6 1.2 на рік	1,1 млн 1145 \$/чол
Портленд	Немає	570	19%	4.5%	22	5	0.5 млн

	даних				4 на рік	1 на рік	
Атланта	Немає даних	309	18.7%		153 51 на рік	4 0.8 на рік	1.864 млн
Всього	1 скарга на кожного 4 поліцейського		30.3%	5.9%	2193 31.3 справи на рік 0.48% особового складу	1.6 вироків на рік 0.027 % особового складу	63.5 млн В середньому 4.88 млн на рік для кожного міста

*1 – Кількість особового складу департаменту поліції

2 – Кількість скарг громадян (на рік)

3 – У т.ч. за зловживання силою (у %)

4 – З них скарг, за якими факти були підтвержені (у %)

5 – Розглянуто кримінальних справ стосовно поліцейських за 1992–1996 рр.

6 – З них з винесенням обвинувального вироку

7 – Сума компенсацій, сплачених за цивільними позовами для компенсації збитків потерпілим (на рік).

Як міжнародний феномен, перевищення посадових повноважень та зловживання владою поліцейськими США безпосередньо пов'язане з розповсюдженням у поліції кримінальної та корупційної діяльності. Один з найгучніших корупційних скандалів мав місце на початку 1990-х років, коли поліцейських п'яти підрозділів Нью-Йорку було заарештовано за продаж наркотиків та побиття підозрюваних осіб. Очолована суддею М.Молленом спеціальна комісія у 1994 р. встановила, що у поліції Нью-Йорку широко практикувалися побиття, тортури та знущання над заарештованими, зловживання посадовим становищем, фальсифікація речових доказів, гвалтування проституток під час рейдів та перевірки борделів. Система відомчого контролю була відверто корумпованою: внутрішні розслідування проводилися необ'єктивно, а керівництво всіляко покривало поліцейських, винних у вчиненні злочинів [7].

Не менш актуальною проблемою для американської поліції є розповсюдженість домашнього насильства саме у сім'ях поліцейських. Департаментом поліції Лос-Анжелесу було встановлено, що з 227 справ, розглянутих у 1990–1997 рр. за фактами домашнього насильства, у 31% випадків поліцейські вчиняли акти насильства стосовно своїх родичів неодноразово. Чимала частка розслідувань при цьому мала суттєві недоліки з точки зору об'єктивності та містила наявне викривлення фактів для надання відомчого захисту поліцейських від законного покарання. Як наслідок такої позиції керівництва, у службових характеристиках та атестаціях 75% поліцейських, стосовно яких було винесено обвинувальні

вироки суду, навіть не згадувалося про їх проблемні сімейні стосунки та скарги родичів [8].

За визнанням шефа столичної поліції Л.Солсбі, заступники якого були у центрі гучних скандалів через звинувачення їх у домашньому насильстві та сексуальних домаганнях, насильство стосовно близьких «...є однією з найбільючіших проблем поведінки поліцейських Вашингтону». При цьому у багатьох випадках керівництво поліцейських підрозділів вкрай неохоче розслідує скарги на своїх підлеглих, а винуватці, окрім надання неправдивої інформації та фальсифікації матеріалів, часто залякують дружин, їх нових чоловіків та дітей з метою відмови потерпілих від пред'явлених звинувачень [9].

Вочевидь, що більшість проблем щодо дотримання поліцією законності бере початки з недоликів у кадровому забезпеченні, що добре відомо, перш за все, з досвіду департаменту поліції Вашингтону. Хоча як би це дивно й не було чути для вітчизняного читача, але обов'язкова перевірка кандидатів на службу та професійні стандарти для роботи у поліції були частково запроваджені американською поліцією тільки у 1997 р. До цього часу біографія кандидата на службу до столичної (!) поліції, наявність судимостей у нього та його родичів, поведінка у побуті та моральні якості майбутнього поліцейського перевірялися вкрай епізодично.

Звичайно, що недоліки такого роду не могли не відбитися на рівні правопорушень серед поліцейських. У 1989–1990 рр. без проведення відповідної попередньої перевірки до столичної поліції поступило 1500 чоловік. Через три роки представники цього набору дали 50% (приблизно 100 чол.) поліцейських, заарештованих на 1993 р. за вчинення різноманітних кримінальних злочинів – від крадіжок у магазинах до згвалтувань та вбивств. Під час судового розслідування у багатьох з них було виявлено кримінальне минуле [10].

Призначений у 1995 р. новий шеф поліції Вашингтону наказав призначити перепідготовку як мінімум для 75% особового складу, оскільки під час перевірки з'ясувалося, жоден з офіцерів не зміг дати визначення такого терміна, як «законний обшук» [11]. Три роки потому проблема незадовільного рівня професійної підготовки все ж таки залишилася – у 1998 р. було виявлено, що приблизно половина поліцейських Вашингтону не пройшли залікових нормативів з вогневої підготовки і теоретично не мали бути допущені до несення служби.

Ціна поліцейської злочинності та правопорушень є досить відчутною – щорічно 14 муніципалітетів, обстежених Human Rights Watch, сплачували за виروками судів потерпілим громадянам компенсації на суму у 63.5 млн доларів (див.табл.1). Враховуючи, що поліцейський на той час отримував 4–4.5 тис.дол. щомісячно (у середньому близько 52 тис.дол. на рік), збитки від незаконних дій поліції складали для муніципальних бюджетів 1220 щорічних окладів офіцерів поліції. Американські громадяни, таким чином, опиняються у ситуації, коли фактично двічі платять за утримання поліції: коли їх податки йдуть на зарплату поліцейських і коли ці ж податки йдуть на виплату компенсацій жертвам поліцейського свавілля.

Вжиті американським суспільством заходи щодо встановлення громадського контролю за діяльністю поліції зустріли активну протидію не тільки з боку самих поліцейських, але й деяких політиків. Спроби мера Нью-Йорку засновати у 1992 р. незалежну цивільну комісію з розгляду скарг громадян на дії поліції спричинило чисельний мітинг протесту. Організований та фінансований поліцейською профспілкою, він налічував тисячі поліцейських, що зібралися перед міською радою. Покинувши свої робочі місця та припинивши патрулювання, поліцейські повністю блокували дорожній рух у центрі міста, вигукуючи расистські лозунги та провокуючи масові заворушення. Майбутній мер Нью-Йорку Рудольф Джуліані також брав участь у цьому мітингу як активний противник всіляких форм громадського контролю [12].

Згідно з результатами сучасних дослідників, більшість поліцейських підрозділів США ще й до сьогодні всіляко опираються обнародуванню матеріалів службових розслідувань для подальшої громадської ревізії. Розгляд усіх скарг громадян на грубі та незаконні дії поліції часто зостається у повній компетенції самої поліції. У Атланті, наприклад, немає жодної комісії, неурядової організації, агенції, які б здійснювали нагляд за роботою поліції на регулярній основі, або ж відстежували процес розслідування за фактами поліцейських правопорушень [5].

Список літератури: 1. St.Clair Commission, Report of the Boston Police Department Management Review Committee, January 14, 1992. 2. CCRB Semiannual status report, January-June 1997, p.41. 3. Jerome Skolnick and James Fyfe, «Above the Law», New York: The Free Press, 1993, p.159. 4. «Grand jury exonerates 2 killer cops» Associated Press, February 13, 1998. 5. Shielded from justice: Police brutality and accountability in the United States, The Human Rights Watch, N.Y., June 1998. 6. Paul Keegan, «The Thinnest Blue Line», New York Magazine, March 31, 1996, pp.32–35. 7. Commission to Investigate Allegations of Police Corruption and the Anti-Corruption Procedures of the Police Department, July 7, 1994, pp.28–48. 8. Office of Inspector General, «Domestic Violence in the Los Angeles Police Department: the Report of the domestic Violence Task Force», July 22, 1997. 9. Avis Thomas-Lester, «D.C. police to rid ranks of spouse abusers», Washington Post, September 10, 1997. 10. Carl T.Roman, Jr., «Who's Policing D.C. Cops?» Washington Post, October 8, 1995. 11. Sari Horwitz, «Getting back to basics», Washington Post, April 1, 1996. 12. George James, «Police dept. report assails officers in New York rally», New York Times, September 29, 1992.

Надійшла до редколегії 12.02.04

Д.А. Морквін

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Право журналістів на зайняття професійною діяльністю є невід'ємним правом, яке характеризує сучасне суспільство як демократичне. Це забезпечує конституційне право громадян на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію, необхідну їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів.